

A szerkezeti problémák azonban nem annyira föltűnőek, hogy komolyan tudnának zavarni. Hiszen ezek a versek működnek: Térey János nemcsak a tőle megszokott „zenei” profizmust hozza most is maradéktalanul, hanem sikerül úgy újjáalkotnia a régi verseit, hogy nincs köztük egyetlen semmitmondó vagy fölösleges sem. Az új *Szétszóratást* nagyon jó olvasni, szinte mindegyik szövegben akad valami, amit az ember óhatatlanul megjegygez. Persze ez nem az a típusú könyv, amit utólag bármiért is „fontosnak” lehetne tartani, de nem is ez a célja. Elég neki, hogy egyszerűen csak jó.

↳ Rákai
Orsolya

Valami a figyelemről

(Térey
János:
*Teremtés
vagy sem?
Esszék és
portrék,
1990–2011.*
Libri,
2012)

Furcsa könyv. Alcíme szerint összegyűjtött esszék és portrék gyűjteménye, de minél tovább olvassuk, annál nehezebb megállapítani, minek a portréi és kísérletei ezek a szövegek, s hol is áll tulajdonképpen a szerzőjük. Összegzés és visszatekintés féltőn, a beérkezés után, annak mintegy újabb dokumentumaként? Egy újabb perspektíva, egy újabb „irodalmi birodalom” meghódításának hangsúlyos állomása? Véletlen lehetőség? Újabb irodalmár-szerephagyományok (az újraközlések által immár meg is erősített) felvállalása, kipróbálása?

Térey, akit pályája kezdetétől izgat a klasszikus magyar irodalmi hagyomány játékba hívása, és egyszersmind sajátá tett, magától értetődően belátható, át- és továbbgondolható örökség-volta, mintha összegyűjtött esszéinek kötetében is valami hasonlóval kísérletezne. Hagyományos költő-irodalmár-esszéista szerepek sejtlenek fel a szövegek mögött, melyek bár irodalomtörténeti érdeklődésűek, mégsem irodalomtörténeti perspektívából születnek. Még csak nem is feltétlenül kritikaiból. Sokkal inkább úgy tűnik, hogy a gondolatmenet motivációja az esetek többségében az írói-költői önelhelyezés, önelemzés. Épp ezért

még egyéb szerzők (szépirodók és/vagy kritikusok) hasonló kötetéhez képest is kevésbé tűnik célravezetőnek számonkérni, mennyiben „releváns” a válogatás akár a klasszikus, akár a kortárs magyar irodalom köréből, illetve hogy miért pont azok a témák egészítik ki az irodalmi tárgyú szövegeket, amelyek.

Az önelhelyezés azonban nem feltétlenül a tárgyalt szövegben vagy versben keresi önnön támpontjait. Sok esetben inkább maga a hang az, ami ezzel kísérletezik, s bizonyos értelemben az esszé-hangokról is elmondható Margócsy István megállapítása, ami mára már a Téreyről szóló szakirodalom egyik kiindulópontjává lett: hogy tudniillik olyan szerepben szólal meg a beszélő, amely „állandóan kimozdul, fiktívnek bizonyul”. Az egyik legjelentősebb hang itt a Nyugat esszéíró nemzedékének tagjaié, mintha Térey kísérletet tenne e hagyomány újra megszólaltatására is, de saját nyelvként, aktívan átdolgozva, működtetve. Az első rész viszonylag rövid, egész költemények idézésével elválasztott irodalmi ismeretterjesztő szövegei pedig kimondottan a Szerb Antal-féle irodalomtörténet-írói attitűdöt idézhetik fel bennünk – a történelemszemlélet reflektáltsága nélkül. E szövegek legérdekesebb részei talán az egyéni befogadói élményt előtérbe helyező, illetve a kortárs nagyközönség számára felkínált párhuzamok – így lesz a Berzsenyi-féle melankólia, pardon, *melancholia* kontextusa Lars von Trier vagy a *Blair Witch Project*, de ide sorolható az is, hogy az *Őszikéket* író Arany rokona majd az öreki, repetitív Tandori lesz, vagy hogy az eposzköltő Vörösmarty „tulajdonképpen folytatója a lírában halálkultuszt űző Ady és némiképp a prózaíró Szomory”, pontosabban Szomory első világháborús harctéri levelei (amelyeknek, s az egész Szomory-kérdésnek hosszú tanulmányt szentel Térey, mely a kötet felütéseként igen hangsúlyos helyen, elsőként szerepel). E párhuzamok néha izgalmasak, néha meghökkentőek, de mindenképpen a sokszor meglehetősen sematikus összefoglalások legerősebb részei közé tartoznak.

Persze ha tudjuk, hogy ezeknek a rövid irodalomtörténeti esszéknek az eredeti kontextusa a Metro újság irodalmi rovata, szerényebb elvárásokkal közelítünk, jobban megértjük a tárgyalásmód miérettjeit. Ezt azonban – hogy előrebocsássam a kötet kiadójával szembeni egyetlen nagyobb kritikai megjegyzésemet – a könyv sajnálatos módon sehol nem jelöli: nem tudjuk meg, mi volt a szöveg eredeti megjelenési helye, holott sok esetben megóvna az esetlegesen túlzott elvárásoktól. Hiszen ismeretterjesztő szöveg mellett van itt szerkesztői utószó (Somlyó Zoltán illetve Kosztolányi Dezső válogatott verseihez), szubjektív verselemzés évfordulóra (Faludy Györgyről), és sorolhatnánk. Annál is meglepőbb ez a hiány, mert az esetek többségében az írásokban megmaradtak az eredeti kontextusra utaló mondatok. (A későbbi fejezetekben néhol egyébként találunk a szöveg után – szerzői, nem kiadói – utalást az írás eredeti kontextusára, de rendszeretlenül.) Megtaláljuk ebben az első fejezetben a nagy vitát kiváltó, meglehetősen (szándékosan?) elnagyolt Nemes Nagy Ágnes-esszéjét, és az önpozicionálás egyik legexplicittebb dokumentumát, a Vas Istvánról szóló, finom figyelemről tanúskodó portrét, po-

étikai módszerelemzést. A Vas Istvánnal való találkozás emléke a kötet más helyén is előkerül, mintegy az irodalmi életbe és egyszersmind az irodalmi hagyományba való beavatódás metaforájaként – a Kazinczyhoz, majd Virág Benedekhez zárandokló ifjú tehetségek példája óta állandó eleme ez a költői pályára való visszaemlékezéseknek: a kezdet, a felhatalmazás pillanata. (Térey még a verseire Vastól válaszként kapott levelet is beidézi az esszébe, s megint nehéz megállapítani, hogy a felhatalmazást nyerő, reményteli fiatal szerző szerepére való tudatos rájátszással, vagy e hagyomány fonalának pusztá felvételével van-e dolgunk.)

Ugyanehhez a kérdéshez tartozik az irodalmi és kritikai életbe való tudatos belépés felidézése is. Mester-olvasók választása Vas István mellett: Réz Pál, Várady Szabolcs, Nádasdy Ádám, Kukorelly Endre, Márton László – mindez viszonylag rövid időintervallumon belül. De része ennek az erőteljes nemzedék-központú figyelem is: a kortárs költőkről írott rövid kritikákat tartalmazó *Mi lett Önből?* című fejezet szereplői (a már csak

nekrológgal köszönthetett Bodor Bélán kívül) nemzedék- és több esetben is alkotótársak, közös munkák létrehozói, többször színházi orientációval – közülük ketten a Nyelvterület nevű rapzenekarban is Térey társai, Papp András pedig társszerzője a *Kazamaták* című darab írása során. (És szegről-végről ide tartozik az is, zárójelben, amit sokan említettek már Térey költészetével kapcsolatban, de ami ezeknek az esszéknek a terében is meghatározónak látszik: hogy az elődök, a mesterek, a választott kritikus-olvasók, a kiemelt, megértő-elismerő vagy kemény kritikával figyelemre méltatott nemzedéktársak, a szerzőtársak az egyetlen, meglehetősen ambivalenciával megközelített „kész férfi” Nemes Nagy kivételével kizárólag férfiak. A magyar irodalmi hagyomány, amelyről számos, hol elnagyolt, hol épp ellenkezőleg, finom és egyéni meglátásokban gazdag részletreflexiót találunk a kötetben, éppúgy, mint a kortárs irodalmi élet, melynek mai működéséről szintén számos kritikai megjegyzést olvashatunk, e könyv terében kétségek nélkül és százszázalékosan hímnemű.)

Számomra a kötet legegységesebben vonzó darabjai a városokat „ismerőssé sétáló”, nagyon rokonszenvesen, szelíd és értő figyelemmel meghódító, térben és időben egyaránt messzire kalandozó szemlélő szövegei – a Lipótvárosról szóló hosszú esszé, a Varsónak, s áttételesen a világháború sújtotta közép-európai városok eltérő túlélési módjainak szentelt írás, az ugyane kérdéskört érintő eszmefuttatás a budai Várnegyed helyreállítása kapcsán. Térey tekintetében benne van az idegen helynek szóló csodálkozás, a vidékről érkező vágya a hely megismerésére, de kezdettől elválaszthatatlan ettől, hogy itt ő potenciálisan otthon van – *itt is* otthon van. Ez a kettősség az, ami lehetővé teszi azt a magától értetődő belépést, a történelem és az irodalmi hagyomány szálainak lefegyverzően természetes, ugyanakkor mindig reflektált felvételét, ami Térey költészetét is kezdettől folyamatosan jellemzi. E termékeny és különleges figyelem módját legjobban talán a Varsóról írott „séta” indító kérdése szemléltetheti: „hogyan lássuk szépnek ezt a várost”? Hogyan lássuk szépnek ezt a sokszorosan megcsúfolt, földig rombolt, a szocreal alapszínére újrafestett, roppant eklektikus *téridőt*? (És mit is jelent *szépnek* látni?) Tulajdonképpen ez a (magyar) irodalmi hagyományhoz való alkotó hozzáférés kulcskérdése is.

Kovalik Balázs rendezéseiről írva mintha Térey is hasonlóképpen ragadná meg a rendezés és egyszersmind az „örökölt klasszikusok” alapproblémáját. „Az a rendező – írja –, aki ébren tartja a figyelmünket, folyamatosan rákérdez az alapokra. Azaz magára a múzeumra.” Nem pusztán a múzeum egyes tárgyaira, vagy az archiválás bizonyos eljárásaira tehát, hanem magára a művek alapközegét alkotó időre, az időben úszó, de a figyelem számára hozzáférhető éles képekre, amelyek a megértés, a hatás elemi erejű kisüléseit létrehozhatják. Nem könnyű így figyelni, s érzésem szerint Térey esszégyűjteményében nem is mindig sikerül. De amikor sikerül, otthon vagyunk.

